

Forsvarlig svømme- og livredningsopplæring i grunnskoleopplæringen Udir-1-2008

Skoleeier skal ha klare krav for skolenes svømmeopplæring, slik at risikoen for ulykker og andre farlige episoder blir så liten som mulig.

RUNDSKRIV | SIST ENDRET: 05.08.2015

Endringer

Vi har revidert dette rundskrivet august 2015 i forbindelse med endringen av kompetansemålene om svømming.

1. Innledning

Dette rundskrivet omhandler sikkerhetsmessige sider ved svømme og livredningsopplæringen og bading, og hva skoleeier bør gjøre for at denne skal være forsvarlig. Formålet med rundskrivet er å gi skoleeier og skolene veiledning i hva som ligger i forsvarlighetskravet i § 12-1 i forskrift til opplæringsloven. Rundskrivet inneholder også anbefalinger. Vi vil understreke at det er skolene som må vurdere konkret hva som vil være forsvarlig praksis. Det vil være et avgjørende punkt i en eventuell erstatningssak etter en ulykke, om eleven har blitt forsvarlig sikret og at gjeldende regelverk er fulgt. Ved all opplæring i svømming, livredning og andre aktiviteter i, ved og på sjø og vann bør skoleeier ha rutiner for å sikre elevene mot uhell. Eksempler er beskrevet i støttematerialet Svømme- og livredningsopplæring.

I rundskrivet skiller vi mellom svømme- og livredningsopplæring innendørs og svømme- og livredningsopplæring utendørs, samt bading. Bakgrunnen for dette er at forholdene innendørs og utendørs er ulike, noe som fører til ulike forsvarlighetskrav. I alle tilfelle er det viktig at skolene har tenkt nøye gjennom og planlagt aktiviteten på en slik måte at den er forsvarlig, og risikoen for at en ulykke skal skje er så liten som mulig. Det er også viktig at skolene har en plan for hva som skal gjøres dersom noe uforutsett

skulle skje.

2. Læreplanverket for Kunnskapsløftet og svømme- og livredningsopplæring

Det er viktig at barn blir trygge i, ved og på sjø og vann, og oppøver nødvendige svømmeferdighetene for dette. Skolens svømme og livredningsopplæring spiller derfor en viktig rolle. I Læreplanverket for Kunnskapsløftet er det fastsatt kompetansemål om svømme og livredningsopplæring. Kompetansemål på å være svømmedyktig er lagt som kompetansemål etter 4. trinn. Skoleeier plikter å gi elevene svømme og livredningsopplæring, jf. forskrift til opplæringsloven § 1-1. I kroppsøving er det kompetansemål etter 4. årstrinn, 7. årstrinn og etter 10. årstrinn. Det finnes også relevante kompetansemål i andre fag, som naturfag.

Læreplanen i kroppsøving

Læreplanen i naturfag

3. Forskrift til opplæringsloven

Utgangspunktet for svømmeopplæringen og bading, er at aktiviteten skal være forsvarlig, jf. forskrift til opplæringsloven § 12-1 bokstavene a og b. I bokstav a fremgår det generelle forsvarlighetskravet, mens bokstav b presiserer forsvarlighetskravet noe nærmere for svømming og bading i grunnskoleopplæringen. Her fremgår minstekravene til tilsyn som skoleeier plikter å ha når svømmeopplæringen gjennomføres. Paragraf 12-1 bokstav a og b lyder:

- a) Når skolen er ansvarleg for tryggleiken til elevane, må tilsynet i praksis være forsvarlig i forhold til risikoen for at skade eller ulykke kan skje.
- b) I situasjonar der skolen er ansvarleg for symjing og bading i grunnskolen, skal det alltid vere ein tilsynsansvarleg, vaksen person til stades. Dersom den gruppa skolen har ansvaret for, overstig 15, skal tilsynet aukast med ein vaksen tilsynsperson for kvar påbegynt gruppe på 15. Dei som fører tilsyn, må vere flinke til å symje og dykke, og må kunne livredning. Tilsynet må aukast ytterlegare når omsynet til tryggleik gjer det nødvendig. For vidaregåande skole gjeld her berre det generelle kravet om tryggleik, slik det er formulert i bokstav a.

Det er skoleeier som har ansvar for at svømme og livredningsopplæringen er i tråd med forsvarlighetskravene i § 12-1, jf. opplæringsloven § 13-10. Det innebærer at det er kommunen som skoleeier som har ansvar for sikkerhetstiltak ved bl.a. svømmeopplæringen i skolen, jf. opplæringsloven § 13-1.

Kravene i § 12-1 gjelder også for skolefritidsordningen (SFO), jf. § 12-1 bokstav e.

4. Sikkerhet ved svømme- og livredningsopplæring i innendørs bade- og

svømmeanlegg

Når skolene skal gjennomføre svømme og livredningsopplæring i svømmehall, er det viktig at opplæringen tilpasses forholdene og elevenes ferdighetsnivå. Miljøet i en svømmehall er tydelig definert, og den eller de som har ansvar for tilsyn må være kjent med dette. Dessuten vil elevene ha ulike ferdighetsnivå, og noen elever er mindre svømmedyktige enn andre. Forsvarlighetskravet må stå i forhold til elevene og fasilitetene.

4.1 Tilsyn og elevtall pr. lærer/instruktør

Den som er ansvarlig for svømme og livredningsopplæringen for gruppen må, ut fra elevenes ferdigheter og størrelsen på bassenget, vurdere hvor mange elever det er forsvarlig å ha i bassenget samtidig. Under svømme og livredningsopplæring skal det være kontinuerlig tilsyn med elevene og med overflaten og bunnen av bassenget.

De skal alltid skal være en voksen tilsynsansvarlig person til stede i situasjoner der skolen er ansvarlig for svømming og bading. Dersom gruppen er større enn 15 elever, skal tilsynet økes med en voksen tilsynsperson for hver påbegynt gruppe med 15. Dette fremgår av § 12-1 bokstav b. Ved begynneropplæring bør det alltid være minst to tilsynspersoner til stede.

Når det er forhold som gjør opplæringen særlig vanskelig og/eller setter sikkerheten i fare, skal tilsynet styrkes. Det kan eksempelvis være elever som trenger særskilt tilrettelegging og ekstra tilsyn, for eksempel elever med epilepsi, nedsatt funksjonsevne, elever som viser utagerende atferd, elever som er utrygge i vann eller elever som det av andre grunner må tas særlige hensyn til.

4.2 Krav til kvalifikasjoner for den/de som har tilsyn

Læreren/instruktøren som fører tilsyn må være god til å svømme og dykke, og må kunne utføre livredning. Tilsynet bør kunne dykke ned til bunnen i den dypeste delen av bassenget og kunne hente opp en ting som i størrelse og tyngde tilsvarer en elev. Tilsynet må også beherske hjerte lungeredning (HLR). Den som har tilsyn må ha fylt 18 år.

Tilsynet bør ha kunnskap om alarmplanen og sikkerhetsinstruksen for svømmehallen. Det er også viktig at tilsynet kjenner de grunnleggende sikkerhetsreglene for å forebygge ulykker, som for eksempel ikke løpe på bassengkanten, kun tillatt å hoppe eller stupe på anviste steder og merking av dypt og grunt vann.

Assistenten kan eventuelt bistå i opplæringen, i tillegg til de tilsynspersoner som er påkrevd etter § 12-1 b. Det innebærer at dersom en ekstra voksen deltar i opplæringen fordi hensynet til trygghet gjør det nødvendig, vil denne personen ikke regnes som en assistent, men en tilsynsansvarlig. Personen må derfor oppfylle kvalifikasjonskravene. Assistenten kan dermed brukes om forskriftens vilkår allerede er oppfylt. Det er fordel om assistentene oppfyller samme krav til ferdigheter som tilsynsansvarlig.

Når svømmeopplæringen er en del av grunnskoleopplæringen gjelder også de kompetansekravene som

fremgår av opplæringsloven kapittel 10 og forskrift til opplæringsloven kapittel 14. Det betyr at det skal være minst én lærer til stede under svømmeopplæringen. Denne læreren må oppfylle kravet til pedagogisk kompetanse i forskrift til opplæringsloven §§ 14-1 og 14-2 ved opplæring på barnetrinnet, eventuelt de tilsetningskravene som gjaldt da vedkommende ble ferdig utdannet, jf. § 14-9.

Ved fysisk aktivitet i form av f.eks. bading, gjelder ikke kompetansekravene, jf. forskrift til opplæringsloven § 1-1a

4.3 Årlig kontroll og oppfrisking av livredningsferdigheter

Det er viktig at ferdigheter i livredning holdes ved like. Det bør derfor være årlige kontroll og oppfriskningskurs. Et slik kurs bør prøve å kombinere oppfrisking av svømme og livredningsaktiviteter, samt utveksling av erfaringer fra undervisning, kurs, osv. Oppfriskingen bør bestå av en gjennomgang av ulike ferdigheter som er viktige for å sikre forsvarlig svømme og livredningsopplæring, blant annet egnet bruk av forlenget arm, livreddende førstehjelp og grunnleggende sikkerhetsregler. I tillegg bør det være en praktisk prøve som alle som skal ha tilsyn med svømmeopplæring må bestå. Den praktiske prøven skal teste den enkeltes evne til å utføre livredning. For forslag til kompetansebevis, se vedlegg 1.

Rektor bør derfor legge til rette for at personer som skal ha tilsyn med svømme og livredningsopplæringen, kan gjennomføre et årlig kontroll og oppfriskningskurs. Til å kontrollere den årlige prøven bør en benytte en person som kan dokumentere instruktørkompetanse i svømme og livredningsopplæring. Kontrolløren bør ha formelt godkjent kompetanse fra enten høgskole, Norges Livredningsselskap, Norges Svømmeforbund eller annen relevant institusjon, for eksempel helseinstitusjon.

4.4 Alarmplan

Ved all svømme og livredningsopplæring bør det foreligge en alarmplan. En alarmplan er en detaljert handlingsplan som kort og klart forteller hva som skal gjøres fra alarmen går, det vil si fra det tidspunkt det oppdages at noen er i fare, til redningsaksjonen er utført og situasjonen avklart. Skoleeier bør sørge at en slik plan finnes og er kjent blant de som har tilsyn eller assisterer tilsynet.

Hovedmålet med alarmplanen er å gjøre en redning mest mulig effektiv. Den skal være enkel, og samtidig regulere hvordan man skal forholde seg i en kompleks situasjon på en best mulig måte. Alarmplanen må tilpasses lokale forhold. Alarmplanen skal være plassert lett synlig.

Viktige punkter i alarmplanen er:

1. De som står for opplæringen (undervisning og tilsyn), må kunne alarmplanen. De må raskt og riktig kunne utføre en redningsaksjon.
2. En må raskt og lett kunne nå telefon i/fra svømmehallen.
3. Man skal på forhånd sørge for at de nødvendige redningsmidler er tilgjengelige, som redningsstang, redningsline eller livbøye, og en bære. Disse må være klare til bruk.

4. Det bør være øvelse i bruk av alarmplanen ved starten av hvert skoleår.

Forslag til alarmplan.

5. Sikkerhet ved utendørs bading, svømme- og livredningsopplæring

Det er viktig at den som har tilsynet er oppmerksom på at risikoen for ulykker vil være enda større utendørs enn i innendørs svømme og badeanlegg, da blant annet omgivelsene er vanskeligere å kontrollere. Forholdene vil ha konsekvenser for hva som regnes som forsvarlig. Det er viktig at den som har tilsynet har planlagt hvordan aktiviteten kan gjennomføres på forsvarlig måte, slik at den er tilpasset elevens ferdigheter.

Utdanningsdirektoratet anbefaler at skolen innhenter skriftlig samtykke fra foreldre i forkant av utendørs bading, svømme eller livredningsopplæring.

5.1 Valg av sted

Den som har tilsynet må velge badeplass slik at tilsynet og sikkerheten til alle elevene blir best mulig. Badeområdet bør være avgrenset og tydelig definert. Hovedansvarlig bør på forhånd ha gjort seg kjent med området, og mulige faremomenter i området. Eksempler på mulige faremomenter kan være steder hvor det brått blir dypt eller det er lett eller farlig å falle uti.

Sikkerhetsvurderingen har til hensikt å tydeliggjøre tiltak som kan minimere risiko, ved å sette grenser og kriterier for det man skal gjøre. Dette kan dreie seg om å påby bruk av vest eller andre flytemidler når man er i aktiviteter på dypt vann, til å sette begrensinger i hvor langt ut man kan gå, hvor man kan stupe, eller hvor mange som kan være i vannet av gangen m.v. Regler for atferd vil være viktige for å redusere risikoen for ulykker.

5.2 Tilsyn og elevtall per lærer/instruktør

Kravene til tilsyn og elevtall per lærer/instruktør er i utgangspunktet de samme som ved innendørs svømme og livredningsopplæring, se punkt. 4.1 Er det en stor gruppe, kan den beste løsningen være å dele elevene i mindre grupper. Da bør minst to ha tilsyn med de som er i vannet, og en med de som har aktiviteter på land. Antall personer som har tilsyn vil avhenge av gruppens størrelse. De som har tilsynet må vurdere hvor mange elever det er forsvarlig å ha i vannet samtidig. De som har tilsyn bør ha rutiner for hvordan fordele og koordinere de forskjellige tilsynsoppgavene.

Utdanningsdirektoratet anbefaler at det alltid bør være minst to voksne til stede. Den som skal ha tilsyn bør også ha en bekledning som er egnet for en eventuell redningsaksjon, samt en mobiltelefon. Denne bør ha dekning og oppbevares på et tørt sted.

5.3 Krav til kvalifikasjoner for den som har tilsynet og årlig oppfrisking

Kravene til kvalifikasjon for den/de som har tilsynet er de samme som ved innendørs svømme og livredningsopplæring, se punkt 4.2 og 4.3.

Det vil også være mulig å ha en særskilt årlig prøve tilpasset utendørs svømme og livredningsopplæring. Norges Livredningsselskap og Norges Svømmeforbund har sagt seg villige til å bidra. Høgskoler kan også kontaktes.

5.4 Alarmplan

Utdanningsdirektoratet anbefaler også at det ved bading og aktiviteter utendørs, foreligger en alarmplan, se punkt 4.4. Det er viktig at skolen tilpasser alarmplanen til utendørs bading, svømme og livredningsopplæring og til de lokale forholdene.

Forslag til alarmplan.

Vedlegg

- Forslag til kompetansebevis
- Forslag til alarmplan